

Nr 64.

Ankom till riksdagens kansli den 18 mars 1938 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en centralnämnd för skolungdomsutbytet med utlandet m. m.

(2:a avd.)

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/39 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 132 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1938) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna till centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet för budgetåret 1938/39 ett anslag av 2,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t uti en den 4 februari 1938 dagtecknad proposition (nr 91), under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att till centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 1,000 kronor.

Genom beslut den 5 juni 1936 bemyndigade Kungl. Maj:t ministern för utrikes ärendena att tillkalla fyra sakkunniga för utredning angående Sveriges skolbarnsutbyte med utlandet.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, varmed ministern för utrikes ärendena anmälde nämnda fråga, erinrades, att skolbarnsutbyte för Sveriges del numera ägde rum i en betydande utsträckning. Anmärkningsvärt vore dock, att utbytet till övervägande del — omkring 95 procent — försigginge med ett enda land, nämligen Tyskland. Det svenska skolbarnsutbytet med Tyskland, vilket åren 1927—32 stått under överinseende, respektive ledning av läroverkslärares riksförbund, hade sedan dess försiggått utan någon form av medverkan eller överinseende från det offentligas sida. Med hänsyn till de samhällsviktiga uppgifter, skolbarnsutbytet hade, måste ett sådant sakernas tillstånd betecknas såsom otillfredsställande och en av ett offentligt organ utövad kontroll däröver såsom ur många synpunkter synnerligen önskvärd. Redan den omstän-

digheten, att ett sådant centralorgan funnes i det land, med vilket vårt utbyte vore livligast, påkallade upprättandet av ett motsvarande organ i Sverige med ungefär samma befogenheter och samma auktoritet. En dylik medverkan från det allmännas sida skulle utan tvivel medföra större enhetlighet och planmässighet i verksamheten och en ökad trygghet för att barnen, såväl de från Sverige utsända som de utländska gästerna, placerades i för dem lämplig och önskvärd miljö. Självfallet vore det icke fråga om att tvångsvis ställa hela ungdoms- och skolbarnsutbytet under den ifrågasatta centrala ledningen, men även det på enskilt initiativ företagna utbytet torde kunna draga stor fördel av en central instans, som hade möjlighet att överblicka läget och ägde erforderlig auktoritet gentemot utlandet.

De sakkunniga hava i sitt sedermera avgivna betänkande framlagt förslag om inrättande av en central instans för ledning och kontroll av vårt lands skolungdomsutbyte med utlandet.

De sakkunniga hade ansett, att en central instans för skolungdomsutbytet borde till en början inrikta sig på att förutom med Tyskland åvägbringa utbytesförbindelser med England och Frankrike. Dessa tre länders språk och kultur vore nämligen sedan gammalt föremål för studium i svenska skolor och våra kulturella och kommersiella förbindelser med dem vore sedan lång tid tillbaka livliga. Härtill komme ett fjärde land, nämligen Belgien, med vilket utbyte enligt de sakkunnigas mening borde komma till stånd. Mellan belgisk och svensk skolungdom rådde redan en ganska omfattande brevväxling. Det vore sannolikt, att det bleve ett större antal svenska ungdomar, som önskade komma till franskt språkområde än det antal franska utbyteskamrater, som även i gynnsammaste fall kunde påräknas, och i åtskilliga svenska hem skulle man säkert gärna se ett utbyte med belgiska hem.

Därest i enlighet med de sakkunnigas förslag ett centralt organ för utbytesverksamheten komme till stånd och erfarenheterna från verksamheten ställde sig gynnsamma, torde denna emellertid undan för undan böra vidgas till att omfatta även andra länder än de fyra ovan nämnda. Särskilt torde det icke böra dröja alltför länge, innan ett internordiskt utbyte bleve föremål för övervägande. Visserligen funnes här större möjligheter för de enskilda att själva ordna besök och motbesök, och behovet av offentlig ledning och kontroll vore här mindre framträdande. Föreningen Norden hade också redan utövat och utövade en betydelsefull verksamhet för upprättande av förbindelser mellan skandinavisk ungdom i olika länder. Ett dylikt centralt organ skulle emellertid hava stora förutsättningar för att, väl helst i samarbete med föreningen Norden, organisera ett ungdomsutbyte mellan dessa länder, vilket sannolikt skulle visa sig efterfrågat och bidra till en ökning i de internordiska förbindelserna. Andra länder, vilka utom Danmark, Finland och Norge också kunde tänkas komma i fråga som utbytesländer för åtminstone mindre kontingenter av svensk ungdom, vore de baltiska länderna, Holland, Schweiz och Österrike.

De sakkunniga hade utgått från att utbytesverksamheten, i varje fall under den närmaste tiden, skulle avse de högre skolorna av olika kategorier.

Ledningen av skolungdomsutbytet såsom helhet betraktad skulle utövas genom en styrelse, centralinstansen för skolungdomsutbytet med utlandet, under vilken skulle sortera: a) ett verkställande organ, byrån, b) ledare för de olika länder, varmed utbyte skedde, landsledare, samt i mån av behov c) lokala ledare på olika ifrågakommande orter inom varje utbytesland, ordsledare.

Centralinstansen skulle bestå av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en ordförande, jämte en av Kungl. Maj:t förordnad sekreterare.

De av de sakkunniga framlagda kostnadsberäkningarna för utbytesverksamheten utgå ifrån att utbytet i princip skulle, utom i vad avsåge arvoden till instansens ledamöter och sekreterare, vara självförsörjande, ävensom att staten skulle stå såsom ekonomisk garant för utbytesverksamheten. De sakkunniga hade tänkt sig, att den anmälningsavgift, som borde erläggas av varje till utbytet anmäld deltagare, skulle vara tillräcklig för bestridande av de egentliga omkostnaderna för utbytesverksamheten, således kostnaderna för byråns (inklusive lands- och ordsledarnas) verksamhet, inkvartering, resor, mottagningar etc. Emellertid ansåge de sakkunniga nödvändigt, att arvoden till ledamöterna och sekreteraren i den permanent fungerande instansen icke gjordes beroende av de inkomna anmälningsavgifterna, vilkas summa kunde variera år från år. De sakkunniga föreslode därför, att arvoden till instansens ledamöter och sekreterare skulle bestridas av statsmedel enligt de för kommittéer gällande grunderna.

Myndigheterna hava i avgivna yttranden i huvudsak tillstyrkt förslaget.

Statskontoret har yttrat bland annat följande:

Såvitt statskontoret kunde finna, talade goda skäl för att staten genom förordnande av den av de sakkunniga föreslagna centralinstansens ledamöter och sekreterare skänkte stadga och auktoritet åt utbytesverksamheten. Att med den omfattning, verksamheten tagit, helt överlåta åt enskilda att mer eller mindre ur vinstsynpunkt ordna densamma, vore enligt ämbetsverkets mening ej lyckligt. Vid verksamhetens organiserande borde emellertid givetvis vederbörlig hänsyn tagas till ovissheten om huru de på utbytesverksamheten inverkan förhållandena kunde utveckla sig. Organisationen borde med beaktande härav vara sådan, att den — där så skulle bliva erforderligt — kunde utan onödig tidsutdräkt och särskilda kostnader avvecklas. Arvoden och andra ersättningar borde således endast avse tid, då arbete utfördes för instansen.

Beträffande centralinstansens ledamöter ansåge sig statskontoret böra ifrågasätta, huruvida icke dessa med hänsyn till uppgiftens och verksamhetens art kunde antagas vara villiga att ställa sig till förfogande, utan att särskild ersättning beredd dem. Därest emellertid arvode funnes böra utgå till ledamöterna, syntes det tveksamt, om kostnaderna härför borde bestridas av statsmedel. Ämbetsverket ville likväl icke motsätta sig att så skedde, men finge för dylikt fall föreslå, att antalet sammanträdes- och arbetsdagar, för vilka gottgörelse finge beräknas, på lämpligt sätt begränsades, förslagsvis till högst 12 per år.

I övrigt borde enligt statskontorets uppfattning statsverket icke iklädas några utgifter för den ifrågavarande verksamheten, utan torde kostnaderna för denna böra bestridas av inflytande anmälningsavgifter. Att döma av den föreliggande utredningen syntes också under normala förhållanden

kunna påräknas så pass stora inkomster härav, att de borde kunna täcka kostnaderna för verksamheten.

Departementschefen, som för egen del i huvudsak tillstyrkt de sakkunnigas förslag, har beträffande den ekonomiska sidan av detta förslag yttrat följande:

Jag delar de sakkunnigas och myndigheternas principiella uppfattning, att utbytesverksamheten bör vara självförsörjande och finansieras av inflytande anmälnings- och andra liknande avgifter. Det under år 1937 utvunna ekonomiska resultatet giver också vid handen, att denna princip under normala förhållanden utan svårighet kan upprätthållas. Då det emellertid är tänkbart, att de inflytande inkomsterna icke varje år förslå att bekosta även utgifterna för centralnämnden, vilken måste förutsättas fungera permanent, synes det mig likväl lämpligt, att ett anslag för sistnämnda ändamål av förslagsanslags natur uppföres i riksstaten under åttonde huvudtiteln för att tagas i anspråk, om och i den mån inkomsterna icke äro tillräckliga för att bestrida kostnaderna för ifrågavarande nämnd.

Överskott å inflytande anmälnings- m. fl. avgifter torde böra av nämnden mot sedvanlig redovisningsskyldighet inför riksräkenskapsverket disponeras för ifrågavarande verksamhet och därmed sammanhängande ändamål enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.

Det torde böra ankomma på nämnden att varje år underställa Kungl. Maj:t förslag till stat för verksamheten. Anmälningsavgifternas storlek synes mig likaledes böra fastställas av Kungl. Maj:t.

Statskontoret har ifrågasatt, att, därest arvode ansåges böra utgå till centralnämndens ledamöter, antalet sammanträdes- och arbetsdagar, för vilka arvode finge åtnjutas, skulle begränsas till högst tolv per år. Arbetet inom centralnämnden måste, såvitt nu kan bedömas, bliva både ansvarsfullt och tidvis arbetskrävande. Med hänsyn härtill anser jag det billigt, att arvode enligt samma grunder, som gälla för kommittéer, får utgå till nämndens ledamöter. Då det emellertid synes lämpligt, att viss återhållsamhet iakttages beträffande disponerandet av de för skolungdomsutbytet inflytande medlen, tillstyrker jag, att — i likhet med vad som stadgats för de statliga lönenämnderna — sammanträdesdagarna för centralnämnden fixeras till ett bestämt antal, vilket icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må överskridas. I sådant avseende synes mig ett antal av tolv dagar vara alltför knappt tillmätt, varför jag förordar, att antalet sammanträdesdagar bestämmes till högst tjugu. Några extra dagarvoden för ordföranden — vilket de sakkunniga föreslagit — synas mig icke påkallade, varför medel icke böra beräknas för detta ändamål.

I sitt ursprungliga förslag hade de sakkunniga till arvode åt sekreteraren beräknat ett belopp av 1,800 kronor. Sedermera hava de sakkunniga i samband med avgivandet av sin berättelse för verksamheten under år 1937 anført, att med hänsyn till såväl omfattningen som arten av sekreterarens arbete man icke syntes kunna beräkna hans lön till lägre belopp än motsvarande lönegraden B 24 i högsta dyrortsgrupp och helst även i högsta löneklassen. De sakkunniga hava dock på grund av tveksamhet om lämpligheten att uppföra en dylik befattning på ordinarie stat ansett, att man tills vidare borde upptaga befattningen antingen på extra stat eller med

ett särskilt för år fixerat arvode. I betraktande av den förevarande organisationens beskaffenhet och de arbetsuppgifter, som äro i fråga, finner jag i likhet med statskontoret det icke lämpligt att för ändamålet inrätta en tjänst på ordinarie eller extra stat. Jag anser frågan rörande sekreterarens avlönande böra lösas på sätt statskontoret alternativt föreslagit eller alltså så, att vederbörande erhåller — förutom i förekommande fall ersättning för mistade avlöningsförmåner — gottgörelse med visst belopp för arbetsdag. På grund av arbetets ansvarsfulla och maktpåliggande art synes mig nämnda belopp böra sättas något högre än för vanlig kommittésekreterare. Jag föreslår i sådant hänseende 8 kronor.

Ovissheten rörande den framtida utvecklingen av utbytesverksamheten gör, att det icke nu är möjligt att verkställa en säkrare uppskattning av anslagsbehovet eller rörande medelsdispositionen under nästa budgetår. Jag anser mig böra föreslå, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 1,000 kronor, vilket belopp synes tillräckligt med hänsyn till överskottet å 1937 års rörelse.

Utskottet finner det välbetänt, att vårt lands skolungdomsutbyte med utlandet ställes under det allmännas inseende. Det synes emellertid nu vara för tidigt att göra något bestämdare uttalande i fråga om den föreslagna organisationens ändamålsenlighet. Det föreliggande förslaget lär kunna godtagas som en försöksanordning.

Utskottet.

Vederbörande sakkunniga hava enligt det föregående utgått från att utbytesverksamheten skall, i varje fall under den närmaste tiden, begränsas till att avse de högre skolorna. I anledning härav vill utskottet framhålla, att skäl tala för att även folkskolans barn böra, i den mån så lämpligen kan ske, bliva delaktiga av utbytesverksamheten. Det synes sannolikt, att eleverna i folkskolans högre avdelningar, vilka i vissa avseenden kunna jämföras med eleverna i de lägre läroverksklasserna, i många fall kunna hava lika stor fördel av en tids utlandsvistelse som de skolbarn, vilka av de sakkunniga främst ansetts böra ifrågakomma vid skolungdomsutbytet. Om barn från folkskolan eller dess överbyggnader bliva delaktiga av utbytesverksamheten — något som i varje fall synes böra ske om utbytesverksamheten i en framtid utsträcker till att avse också de nordiska länderna — bör detta enligt utskottets mening komma till uttryck också i fråga om sammansättningen av den planerade centralnämnden för skolungdomsutbytet.

Utskottet, som icke anser sig böra uttala någon mening rörande grunderna för sekreterarens avlönande, har ingenting att erinra mot att kostnaderna för centralnämnden bestridas från ett under åttonde huvudtiteln uppfört förslagsanslag, att tagas i anspråk, om och i den mån inkomsterna av utbytesverksamheten icke äro tillräckliga för att gälda nämnda kostnader. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag torde nämnda anslag böra för nästa budgetår uppföras med 1,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Centralnämnden för skolung-*
domsutbytet med utlandet för budgetåret 1938/39 anvisa
ett förslagsanslag av 1,000 kronor.

Stockholm den 18 mars 1938.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 63.
